

Soyut Referans Problemi ve Nominalist Açıklaması^a

 MAHMUT SAMİ ÖZDİL^b

Geliş Tarihi: 16.09.2019 | Kabul Tarihi: 25.10.2019

Öz: Nitelikleri isimlendiren terimlere soyut terimler denilmektedir. Felsefenin önemli problemlerinden birisi olan tümeller problemine cevap veren teorilerin bu terimlerin referanslarının ne olduğu sorusuna cevap vermesi beklenir. Bu çalışmada, nominalist yaklaşımın soyut terimler problemine getirmeye çalıştığı açıklama değerlendirilmiştir. Nominalistler, soyut terimlerin tekil terimler olduğunu iddia ederler. Nominalizmin tekil terimlerin referansını belirlemek üzere ortaya koyduğu dört kriter incelenmiş ve bu kriterlere yöneltilen eleştiriler ele alınmıştır. Sonuç olarak bu dört kriterin tam olarak soyut terimlerin referansını belirlemede başarılı olamadığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Soyut terimler, tekil terimler, nominalizm, realizm.

^a Bu makale yazarın *Tümeller Problemi: Çağdaş Tartışmalar* başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

^b Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü
msamiozdil@erciyes.edu.tr

The Problem of Abstract Reference and Nominalist Explanation

Abstract: The terms designate to properties are called abstract terms. The theories that answer the problem of universals, which is one of the important problems of philosophy, are expected to answer the question of what the references of abstract terms. In this study, the explanation which the nominalist approach tries to bring to the abstract problem is evaluated. Nominalists claim that the abstract terms are singular terms. The four criteria that nominalism put forward to determine the reference of the individual terms are examined and the criticisms directed against these criteria are discussed. As a result, these four criteria are not successful in determining the exact reference of abstract terms.

Keywords: Abstract terms, singular terms, nominalism, realism.

© Özdil, Mahmut Sami. "Soyut Referans Problemi ve Nominalist Açıklaması." *İğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 20 (2019), 1-18.

Giriş

Soyut referans problemi, “kırmızılık”, “bilgelik”, “üçgenlik” gibi ilk bakışta nitelikleri isimlendirdiği izlenimi veren ya da onlara delalet eden terimleri nasıl anlamalıyız sorunudur. Bu terimlere soyut tekil terimler de denilmiştir. Realistler ve trop nominalistleri bu terimlerin gerçekten tekil terimler olduğunu iddia ederler. Bu nedenle bu terimlerin anlamı isimlendirme ilişkisinden kaynaklanmaktadır. İçinde buldukları önermelerde adlandırdıkları nesnelere işaret ederler. Bu nedenle diğer tekil terimler gibi bir göndergelerinin bulunması gereklidir.¹

Soyut tekil terimler tartışması tümeller probleminin temel meselelerinden birdir. Realistler ve trop nominalistleri, nominalizmin soyut tekilleri için tatmin edici bir açıklama sunamadıklarını iddia ederler. Bu iddia Arthur Pap tarafından ilk olarak dillendirilmiştir.² Frank Jackson, Loux ve Armstrong tarafından ise bu iddia ayrıntılı olarak ele alınmıştır.³ Burada Loux’un kitabına dayanarak bu eleştiriyi inceleyeceğiz.

1- Kırmızılık” veya “üçgenlik” gibi terimler ya tekil terimdir veya değildir.

2- Onların tekil terim olduğunu varsayalım.

3- O halde, tanım gereği onların her birinin bir tek nesneye delalet etmesi gerekir.

4- O halde, soyut referans problemine yeterli bir cevap verecek her teorinin onların referanslarını tespit etmesi gerekir.

5- Nominalizm böyle bir teori olduğunu iddia etmektedir.

6- Fakat nominalizm bu terimlerin referansını tespit edemez.

7- O halde, ya nominalizm hatalıdır veya bu terimler tekil terim değildir.

¹ Bob Hale, *Abstract Objects* (Oxford, UK ; New York, NY, USA: Blackwell Pub, 1988), 15.

² Arthur Pap, “Nominalism, Empiricism and Universals–I”, *The Philosophical Quarterly* (1950-) 9, sy 37 (1959): 330-40, <https://doi.org/10.2307/2216366>.

³ Frank Jackson, “Statements about Universals”, *Mind* 86, sy 343 (1977): 427-29; Michael J. Loux, *Substance and Attribute: A Study in Ontology*, 1978 edition (Dordrecht: Springer, 1978); David Malet Armstrong, *Nominalism and Realism: Volume 1: Universals and Scientific Realism* (Cambridge University Press, 1978).

8- Bu terimler tekil terimlerdir.

9- O halde nominalizm hatalıdır.

Bu kıyasta kilit rol oynayan unsur tekil terim kavramıdır. Bir terime tekil terim diyebilmemiz için gerek ve yeter şartlar nelerdir?

1. Tekil Terim

Tekillik kriteri, tekil terimleri genel terimlerden ayırt etmelidir. Quine genel terimleri “Eğer bir terim, belirtisiz ve belirtili edat alabiliyor ve çoğul yapılabiliyorsa genel bir terimdir.”⁴ şeklinde tanımlar. Buna karşılık, bir terim, sözgelimi “anne-cim/mama”, yalnızca tekil gramer formunu kabul ediyorsa o terim tekil terimdir.⁵ Ancak Quine’in kriterinin sorunları vardır. Çünkü bazı terimleri düzgün bir şekilde bu kriter gereği sınıflandıramayız. Sözgelimi yukarıdaki “mama” teriminin türetildiği “mother” terimine bakalım. “Mother” terimi, çoğul yapılabilmemesinin yanı sıra hem belirtililik edatı hem de belirtisizlik edatı alabilir.⁶ “Anne insanın en değerli varlığıdır.”, “Anneler, anneler gününde mutlu olurlar.”, “Ahmet’in annesi sağdır.” gibi örneklere baktığımızda bunu görebiliriz. Quine’in tanımına göre “mother” terimi genel bir terim olarak sınıflandırılmalı ve tekile delalet eden bir terim olarak değerlendirilmemelidir. Fakat bu terimin tekil terim işlevi gördüğü birçok örnek bulabiliriz. Sözgelimi annesini kaybeden bir çocuk “Anne neredesin?” dediğinde etrafında birçok anne olan kadın bulunsa bile ona cevap vermeyecektir. Yalnızca onun kendi annesi bu soruyu cevaplayacaktır. Bu bağlamda “anne” teriminin kullanımı açık bir şekilde tekil terimdir. Çünkü çocuk tarafından belirli bir kimseye delalet etmek üzere kullanılmıştır. Örnek biraz zorlama bir örnek olsa bile Quine’in kriterinin sorunlu olduğunu göstermektedir. Quine tekil terim ve genel terim farkını kabul etmektedir. Genel terimi, “belirtisizlik ve belirtililik edatı kabul eden ve çoğul yapılabilen terimler” olarak tanımlamaktadır.

⁴ W. V. Quine, *Word and Object* (Cambridge, Mass: M.I.T. Press, 1960), 90.

⁵ Quine, 90.

⁶ İngilizce *a* ve *the* edatları veya Arapçada marife ve nekra olma durumları.

Buna göre “anne” terimi genel terim olmalıdır. Fakat verdiği-miz örnekte bu terimi tekil terim olarak görmekteyiz. Bu krite-rin başarılı olamama sebebi terimlerin kullanım bağlamlarını göz ardı eden bir tanım olmasıdır. Bir terimin belirtililik veya belirtisizlik edatı alıp almaması veya çoğul yapılp yapılamamasının sorulması onun ait olduğu bağlamdan koparılması anlamına gelmektedir. Bu hatalı bir yaklaşımdır. “Anne” terimi belirtililik ve belirtisizlik edatı alabilse ve çoğul yapılabilsede tek başına ne genel terimdir ne de tekil terimdir. Bağlamına göre ikisi de olabilmesi mümkündür. Bu sebeple gramatik temel olarak genel veya tekil terim ayrımı yapmak sağlıklı bir yaklaşım değildir.

1.1. Dummet ve Hale’in Tekil Terimlik Kriterleri

Dummet ve Hale salt gramere dayalı bir kriter ile tekil terimliliğin tespit edilmesini reddederler. Bunun dayandığı düşünce, belirli çıkarımların geçerli olup olmamasının belirli terimlerin öncüllerde belli bir konumda bulunmasına bağlı olmasıdır. Tek bir çıkarım türüne bakarak bir terimin tekil terimler sınıfına dahil olup olmadığını tespit etmek mümkün olmasa da Dummet ve Hale birkaç türden çıkarıma bakarak tekil terimliliğin yeterli ve zorunlu şartlarının tespitinin mümkün olacağını düşünür.⁷

Hale, tekil terimlik kriterini şu şekilde ortaya koyar:⁸

A(t) kullanımında T tekil terim işlevi görür ancak ve ancak:

- 1- A(t) kullanımından “A(it) diye bir şey vardır.” çıkarımına ulaşmak geçerli ise.
- 2- A(t) ve diğer bir önerme B(t), kullanımından “A(it) ve B(it) diye bir şey vardır çıkarımına ulaşmak geçerli ise.
- 3- A(t) ve B(t) önermelerinin kullanımından “t hakkında A(it) veya B(it) doğrudur.” çıkarımı geçerli ise
- 4- 1 ve 2’de ulaşılan sonuç gramer olarak iyi biçim-

⁷ Michael A. E. Dummett, *Frege; Philosophy of Language* (Harper & Row, 1973), 54-80; Hale, *Abstract Objects*, 15-44.

⁸ Yazarın bu sembolleştirmesinde A(t), T teriminin bir önermede kullanımını ifade ederken A(it), A(t)’nin bu kullanımında delalet ettiği nesneyi işaret etmektedir.

lendirilmiş daha ileri bir özelliğin talep edilmesini mantıksız kılacak bir noktaya ulaştırmıyorsa.⁹

1. Kriter:

Dummet ve Hale'in tekil terimleri belirlemede önemli olduğunu düşündükleri ilk kriter varlıksal genelleme içermektedir. Gerçek tekil terimlerin bir nesneye delalet ettikleri düşünülür. Bu sebeple, bir tekil terimin kullanımı ontolojik taahhüt içerir. "Ahmet öğrencidir." dediğimizde ontolojimize konuşma anında öğrenci olduğuna inandığımız "Ahmet" isimli bir tekilin varlığını dahil etmiş oluruz. Bundan dolayı şu çıkarımımız geçerlidir:

- 1- a, F'dir.
- 2- $\exists x F(x)$ ¹⁰

Ancak yukarıdaki kriterin temel noktası ontolojik taahhüdü ortaya koymak değil, tekil terimler için bir sınırlama ortaya koymaktır. Bu kriter ile gramer olarak tekil terimlerle aynı işlevi gören ancak hiçbir nesne veya varlığa delalet etmeyen hiç kimse, hiçbir şey gibi terimleri hariç tutmaktadır. Bu durum salt gramere dayalı bir tekil terim tespitinde yapılamayan bir şeydir. Gramer açısından tam olarak tekil terimlerin işlevini gören fakat hiçbir referansı olmayan terimlerin varlığı açıktır. Sözgelimi "hiçbir şey" terimi Quine'in kriterine göre tekil terim sayılması gereken bir terimdir. Çünkü bu terim ne belirtililik edatı ne de belirtisizlik edatı alır. Üstelik çoğul da yapılamaz. Buna rağmen eğer tekil terimler bir nesneye delalet etmek durumundaysa "hiçbir şey" delalet ettiği bir nesne bulunmadığı için tekil terim değildir.

2. Kriter:

Ancak tek başına ilk kriter tekil terimlerin tespitinde yeterli olmamaktadır. Çünkü "bazısı", "bazı şeyler" gibi terimler bu kriter ile tekil terimlerden hariç tutulamamaktadır. "Bazı şeyler kırmızıdır." önermesinden "Kırmızı olan bir şey vardır." önermesi çıkarılabilir. İlk kriter gereği tekil terimlerin nesnelere dela-

⁹ Hale, *Abstract Objects*, 15-21.

¹⁰ En az bir x için x, F'dir. Yahut, F niteliğine sahip en az bir nesne vardır.

let etmesi gereklidir. Ancak “bazı şeyler” terimi belirlenmiş bir delaletle sahip değildir. Bu terime bakılarak şu tekile delalet etmektedir denilemez. Hale’in ikinci kriteri bu şekilde delaleti belirsiz terimleri tekil terimlerden hariç tutmaktadır. Her tekil terimin “A(it) ve B(it) diye nesnelere vardır.” geçerli çıkarımına ulaşabileceğimiz A(t) kullanımı ve onunla birlikte B(t) gibi bir kullanımı mümkün olmalıdır. Bu kriter ile belirtilen referansı olan terimler belirtisiz referansı olan terimlerden ayrılmaktadır. Bu şekilde “bazı şeyler” gibi terimler tekil terimler sınıfından hariç bırakılmaktadır.

Dummet tekil terimlerin tespiti ile ilgili bu kriterle benzer kriteri şu şekildedir: “A(a) ve B(a) önermelerinden ‘A(it) ve B(it) diye bir şey vardır.’ çıkarımına ulaşmak mümkün olmalıdır.”¹¹ Fakat bu kriterle göre hem tekil terim hem de genel terim olarak kullanılabilen terimler için bir ayrım sunamayız. Zira “Para önemli bir değişim aracıdır.” ve “Para antika değeri taşıyor.” gibi iki önermeden “Önemli bir değişim aracı olan ve antika değeri taşıyan bir şey vardır.” çıkarımını yapamayız. Zira ilk önermede bir tür ismi olarak paradan bahsederken ikincisinde belirli bir paradan bahsetmekteyiz. Bu kriterle göre paranın tekil terim olmadığını söylemek gerekir. Ama durum öyle değildir. İkinci cümlede tekil terimdir. Üstelik bu kriter zorunlu olarak tekil terim sayılması gereken özel isimlerin bile tekil terim olduklarını tespit etmek mümkün olmayabilir. Sözgelimi “Mustafa Kaya 5/A sınıfı öğrencisidir.” Ve “Mustafa Kaya 5/A sınıfı öğretmenidir.” önermelerini düşünelim. İlk önermedeki Mustafa Kaya bir sınıf arkadaşım iken ikincisindeki Mustafa Kaya öğretmenimdir. Biri öğretmenimi ikincisi sınıf arkadaşımı işaret etmektedir. İki terim de özel isim olmaları hasebiyle tekil terimlerdir. Fakat Dummet’in kriterine göre “5/A sınıfı öğrencisi ve 5/A sınıfı öğretmeni olan bir şey vardır.” çıkarımını bu önermelerden yapamayacağımız için bu terimlerin tekil terim sayılmaması gerekir. Fakat kriterin Hale’in ortaya koyduğu şekli bu ayrımın yapılmasına müsaade

¹¹ Dummett, *Frege; Philosophy of Language*, 59.

etmektedir. Zira onun ifade ettiği şekliyle kriter aynı terimin muhtelif kullanımını esas almaktadır. Salt yazılış biçimini değil. Bu sebeple, hem “para” hem de “Mustafa Kaya” terimlerinin tekil terim oluşlarını tespit etmemizi mümkün kılmaktadır.

3. Kriter:

İlk ve ikinci kriterler ile tekil terimlerin sınırlandırılmasında önemli bir aşama kaydedilmiş olsa da bu iki kriter tam olarak tüm tekil terimleri, tekil terim olmayan terimlerden ayırt etmede yeterli gelmemektedir. Sözelimi “her şey” gibi birden çok nesneye delaleti olan terimler bu kurala göre tekil terimlerden hariç tutulamamaktadır. “Her şey renklidir.” Ve “Her şey üç boyutludur.” önermelerinden “Renkli ve üç boyutlu bir şey vardır.” çıkarımına ulaşmak mümkündür. Yahut birden çok nesneye delalet eden “Masalar dört bacaklıdır.” ve “Masalar kullanışlıdır.” gibi iki önermeden “Kullanışlı ve dört bacaklı olan bir şey vardır.” Çıkarımını yapmak mümkündür. Ancak bu iki durumda da “masalar” ve “her şey” tekil terim değildir. Çünkü tekil terimlerin tekil nesnelere delalet etmesi gerekir. Halbuki bu iki örnekteki terimler de birden çok nesneye delalet etmektedir. Bu sebeple üçüncü bir kriter ile bu tarz terimlerin tekil terimler sınıfından hariç tutulması gerekmektedir.

Üçüncü kritere göre “Her şey ya renklidir veya renksizdir.” önermesinden “Ya her şey renklidir veya her şey renksizdir.” çıkarımına ulaşamayacağı için “her şey” tekil bir terim olmaz. Yahut “Masalar ya dört bacaklıdır veya üç bacaklıdır.” önermesinden “Ya masalar dört bacaklıdır veya masalar üç bacaklıdır.” çıkarımına ulaşmak da mümkün değildir. Halbuki bu tarz çıkarımlar önermelerin konuları tekil terimler veya özel isimler olduğu zaman mümkün olabilmektedir. Sözelimi “Ahmet ya öğrencidir veya öğrenci değildir.” önermesinden “Ya Ahmet öğrencidir veya Ahmet öğrenci değildir.” Çıkarımı yapılabilir. Ya da “ERÜ’nün şu andaki rektörü ya meşhurdur veya meşhur değildir.” önermesinden “ya ERÜ’nün şu andaki rektörü meşhurdur veya ERÜ’nün şu andaki rektörü meşhur değildir.” çıkarımı da yapılabilir.

4. Kriter:

İlk kriter ile referansı boş olan terimler, ikinci kriter ile belirsiz referansı olan terimler, üçüncü kriter ile de birden çok nesneye referansta bulunan terimler tekil terimlerden hariç tutulmuştur. Ancak bu üç kriteri yerine getirmekle beraber tekil terim olmayan terimler olabilir. Dördüncü kriter bunların da hariç tutulmasını sağlamaktadır. Bazı terimler ikinci dereceden genelliğe sahip olabilir ve bunların ilk üç kriteri de sağlamaları sebebiyle tekil terim olarak kabul edilmeleri gerekir. Fakat dördüncü kriter onların tekil terim olmadıklarını tespitte imkan sağlar.¹²Sözgelimi şu önermeleri inceleyelim:

- 1- Burada bir doktora ihtiyaç vardır.
- 2- Burada bir doktor olsa iyi olurdu.

Bu iki önermeden “Burada ihtiyaç duyulan ve burada olsa iyi olacak bir şey vardır.” çıkarımı yapılabilir. Yahut “Bir doktor burada olsa iyi olurdu veya ona burada ihtiyaç vardır.” önermesinden “Ya burada bir doktora ihtiyaç vardır veya burada bir doktor olsa iyi olurdu.” Çıkarımı yapılabilir. Bu durumda “bir doktor” terimi tekil terimler için konulan ilk üç kriteri sağlamaktadır. Ancak bu önermelerde “bir doktor” ifadesi belirli bir tekile delalet etmemektedir. Bu problemin ortaya çıkışı “bir doktor” teriminin ikinci dereceden bir genellik içermesi nedeniyledir. Dördüncü kriter ile bu tarz ikinci dereceden genellik içeren terimlerin tekil terim sayılmasına mani olmaktadır. “Belirli bir noktada terimin delaleti ile ilgili olarak gramer açısından daha ileri bir özellik talebini sormak mümkün olsa da böyle bir soru mantıksız olduğu için reddedilir.”¹³ Dummet ilk dereceden genelliği “bir şey” terimi ile ilgili olarak şu şekilde ortaya koyar:

Birinin şöyle dediğini varsayalım: “George ayağına bir şey düşürdü.”; şu soruyu sorabilirim: “George ayağına ne düşürdü?”. “Bir çekiç” cevabını aldığımı varsayalım. Muhatabım cevabını bil-

¹² Michael Dummett, “Frege on Functions: A Reply”, *The Philosophical Review* 64, sy 1 (1955): 68, <https://doi.org/10.2307/2182235>.

¹³ Dummett, *Frege; Philosophy of Language*, 68.

se de bilmese de “hangi çekici?” sorusunu sormam mantıklıdır.¹⁴

Dummet, aynı terimle ilgili olarak ikinci dereceden genelliği ise şu şekilde tasvir eder:

Buna mukabil olarak, “George’un kullanmayı öğrenemediği bir şey var.” önermesine “George’un kullanmayı öğrenemediği şey nedir?” sorusunu sorduğumu varsayalım. Cevap “Motorlu çim biçme makinası” olabilir. Sormaya devam edip “George’un kullanmayı öğrenemediği çim biçme makinası hangisidir?” diye sorabilirim. “Komşusundan ödünç aldığı çim biçme makinası” cevabını almam mümkündür. O diğer çim biçme makinalarını kullanabiliyordur. Bu durumda konuşan “bir şey”i ilk dereceden genellik ifade etmek için kullanmıştır. Fakat ikinci soruya cevap olarak ilk cevabı yanlış anladığım da söylenebilir. Konuşan George’un kullanmayı öğrenemediği belirli bir çim biçme makinasını kastetmemiştir. George’un kullanmayı öğrenemediği şey çim biçme makinasıdır. Eğer konuşanın niyeti ilk dereceden genellik ifade eden “bir şey” ise “George’un kullanmayı öğrenemediği şey nedir?” soruma “Motorlu çim biçme makinası” cevabı eksik bir cevap olacaktır. Fakat “bir şey” ikinci dereceden genellik ifade ediyorsa cevap tam bir cevap olacaktır. Daha ileri bir özellik gerektirmeyecektir.¹⁵

Bu durumda ikinci dereceden genellik içeren ifadeler gramer olarak daha ileri özellik sorulmasını mümkün kılsa da bu soruyu sormak anlamsızdır. Tekil terimler için bu soru anlamlı bir sorudur. Tekil terimler bu iki türden genellik de içermezler.

1.2. Dummet ve Hale’in Kriterlerine Eleştiriler

Linda Wetzel, Hale ve Dummet’in ikinci ve üçüncü kriterlerinin tekil terimlerin tespitinde yetersiz olduğunu iddia etmiştir.¹⁶ Wetzel, ikinci kriterin “bazısı” ifadesinin tekil terimlerden hariç kılınmasında yetersiz kaldığını ileri sürer. Dördüncü kriterin ise birçok tekil terimin elenmesine neden olacağını dü-

---

¹⁴ Dummett, 67.

¹⁵ Dummett, 68.

¹⁶ Linda Wetzel, “Dummett’s Criteria for Singular Terms”, *Mind* 99, sy 394 (1990): 239-54.

şunmaktadır. “Bu kriter, tekil terimler için prototip olan bağlamlarda geçen -özdeşlik önermelerinde- birçok gerçek tekil terimi elemektedir.”¹⁷

İkinci kriter yukarıda ifade ettiğimiz üzere, “bir şey” gibi bir referansı olsa da belirli bir nesneyi işaret etmeyen terimleri hariç tutmak için konulmuş bir kriterdir. Bu terimler ilk dereceden genellik içerdikleri için dördüncü kriter ile tekil terimlerden hariç tutulamazlar. Birinci ve üçüncü kriterler de onları hariç tutmaya yeterli gelmez. “Bir şey kırmızıdır.” önermesinden “Kırmızı olan bir şey vardır.” çıkarımını, “bir şey ya kırmızıdır veya yeşildir.” önermesinden de “Ya bir şey kırmızıdır veya bir şey yeşildir.” çıkarımını yapabiliriz. Bu durumda eğer bu terimler tekil terimlerden hariç tutulacaksa geriye sadece ikinci kriter kaldığı için bu kritere dayanılarak hariç tutulmaları gerekir. Wetzel, bu kriterin de bunu başaramayacağını iddia eder. Hale’in söylediği şey (t) teriminin A(t) önermesinde kullanımının bu kriter ile “A(t) kullanımı ile birlikte B(t) kullanımından “A(it) ve B(it) diye bir şey vardır.” çıkarımını yapmak mümkünse tekil terim olduğunu söylememizi gerektirmektedir. Fakat bu kritere göre tekil terimlerden hariç tutamayacağımız “bir şey” kullanımı mümkündür. Diyelim ki A(t) “Bir şey kırmızıdır.” Olsun. B(t) de “Bir şey kırmızı ve bozuktur.” olsun. Bu iki önermeden “bir şey kırmızıdır ve bir şey kırmızı ve bozuktur.” Çıkarımını yapmak mümkündür. Bu durumda, Hale’in kriterine göre, “bir şey”in A(t) - (bir şey kırmızıdır.)- deki kullanımını tekil terim olarak görmek gerekecektir. Bu sebeple ikinci kriter tekil terimleri tespitite yetersiz gelmektedir.

İkinci kritere yeni bir şart ekleyerek bu sorunun açılmasını sağlayabileceğimizi düşünebiliriz:

2'- A(t) ve A(t) sonucunu vermeyen ve A(t)'nin sonucu olmayan diğer bir önerme B(t), kullanımından “A(it) ve B(it) diye bir şey vardır çıkarımına ulaşmak geçerli ise.¹⁸

Bu değişiklik yukarıdaki sorunu çözsede de “bir şey kırmızı-

¹⁷ Wetzel, 251.

¹⁸ Wetzel, 243; William R. Stirton, “Singular Term, Subject and Predicate”, *The Philosophical Quarterly* (1950-) 50, sy 199 (2000): 194.

dır.” ve “bir şey bozüksa tamiri pahalıdır.” önermelerinden “kırmızı ve bozüksa tamiri pahalı olan bir şey vardır.” çıkarımı yapılabilmektedir. Bu sebeple “bir şey kırmızıdır.” önermesindeki “bir şey”in tekil terim olduğunu söylememiz gerekir.¹⁹

Şu halde, ikinci kriterde yapılacak değişikliğin bu karşı örneklerin ortak yönlerini de dışlayacak bir değişiklik olması gerekir. Bu örneklerde B(t) önermelerinin atomik olmayan önermeler olduğunu görüyoruz. Bu sebeple kriterimize t teriminin kullanıldığı B(t) önermesinin atomik önerme şartını koyarak bu sorunu aşabiliriz:

2” A(t) ve A(t) sonucunu vermeyen ve A(t)’nin sonucu olmayan diğer bir atomik önerme B(t), kullanımından “A(it) ve B(it) diye bir şey vardır çıkarımına ulaşmak geçerli ise.

Fakat bu kriter de tam anlamıyla tatmin edici bir kriter değildir. Çünkü A(t) önermesinin de atomik olmayan bir önerme olması mümkündür. Bu sebeple, belki A(t) önermesinin de atomik önerme olması şartını koyabiliriz. Fakat, yukarıdaki karşı örnekle ilgili sorunu çözmeye çalışırken bu sefer yalnızca atomik önermelerde geçen tekil terimleri ayırt etmeye yarayan ve atomik olmayan önermelerdeki tekil terimler için kullanışsız bir kriter oluşturmuş oluruz.

Wetzel’in dördüncü kriterle ilgili itirazı ise bu kriterin tekil terimlerin bir kısmını da dışlayıcı bir kriter olduğu yönündedir. Bunu, “Üçün karesi, için karesi ile özdeştir.” önermesi ile ortaya koymaya çalışır.²⁰ “Üçün karesi” ilk üç kriteri karşılayan bir terimdir. Fakat tekil terim sayılabilmesi için dört kriterin dördünü de karşılamak durumundadır. “Üçün karesi”nin tekil bir terim olduğu açıktır. Çünkü tek bir nesneye, dokuza delalet etmektedir. Fakat bu terim Hale’in dördüncü kriterini karşılayabilir mi? Bu kritere göre “gramer olarak iyi biçimlendirilmiş daha ileri bir sorunun mantıksız olduğu bir noktaya ulaşılmış olması gerekir.”²¹ “Üçün karesi, için karesi ile özdeştir.” önermesine bakalım. Bu önermeden “Üçün karesi ile özdeş bir

¹⁹ Wetzel, “Dummett’s Criteria for Singular Terms”, 244.

²⁰ Wetzel, 251.

²¹ Dummett, *Frege; Philosophy of Language*, 68.

şey vardır.” sonucuna ulaşabiliriz. Wetzel itirazına buradan başlar:

Birinin (üçün karesi ile özdeş olan şeyden bahsederek) şöyle sorduğunu varsayalım: “o nedir?” cevap olarak “üçün karesi”ni alacaktır. Eğer (karesini, karekökü ile karıştıran biri) sormaya devam ederse: “hangi karesi?” bu durumda kişi sonucu (yani, ‘üçün karesi ile özdeş bir şey vardır.’ı yanlış anlamış olacaktır. Bu yanlış anlama önermede ki bir ifadenin yani, üçün karesinin yanlış anlaşılması sebebiyledir.²²

Bu durumda, “üçün karesi”nin gerçek bir tekil terim olmadığını mı söylememiz gerekecek? Çünkü gramer olarak iyi biçimlendirilmiş ileri bir sorunun mantıksız olduğu bir noktaya ulaşmış olduk. Dummett’in deyimiyle “yanlış anlama gösterdiği için reddedilen bir soruya”²³ ulaştık. Wetzel, bu kritere dayanarak Mississippi Nehri gibi birçok tekil terimin elenebileceğini söyler.²⁴

Fakat Wetzel’in bu itirazının kendisi de bir yanlış anlaşılma dayanıyor gibi görünmektedir. Dummett, George’un motorlu çim biçme makinası kullanamaması üzerinden dördüncü kriteri tasvir etmektedir. George’un motorlu çim biçme makinası kullanamadığı fark edilince “George’un kullanmayı asla öğrenemediği bir şey var” sonucuna ulaşılıyor. Bu önerme ile ilgili olarak “O nedir?” sorusu soruluyor. Cevap olarak ise “Motorlu çim biçme makinası” deniliyor. Sorgulama bu noktada bitmiyor ve “George’un kullanmayı öğrenemediği çim biçme makinası hangisidir?” sorusu soruluyor. Eğer George’un kullanmayı öğrenemediği belirli bir motorlu çim biçme makinası varsa, sözgelimi “komşudan ödünç aldığı çim biçme makinası”, bu soru mantıklı bir soru olur. Fakat motorlu çim biçme makinasından ikinci dereceden genellik olarak bahsediliyorsa son sorunun bir cevabı olmaz. Son soru yanlış anlaşılma nedeni ile sorulmuş bir soru olur. “George’un kullanmayı öğrenemediği

²² Wetzel, “Dummett’s Criteria for Singular Terms”, 251.

²³ Dummett, *Frege; Philosophy of Language*, 68.

²⁴ Wetzel, “Dummett’s Criteria for Singular Terms”, 252.

şey” hem bir nesnelere grubuna hem de belirli bir tekil nesneye delaleti mümkün bir ifadedir. Halbuki Wetzel’in “üçün hangi karesi?” sorusunda böyle bir durum söz konusu değildir. Buradaki yanlış anlaşılma herhangi bir mantıklı izahı mümkün olmayan bir yanlış anlaşılmadır. Dummet’in yanlış anlaşılmasında da soru soran “motorlu çim biçme makinası”nı tekile delalet eden bir ifade olarak yanlış anlamaktadır. Wetzel’in yanlış anlaşılmasında ise soru soran zaten bir tekile delalet eden “üçün karesi”nin bu delaletini fark edememesi dolayısıyla yanlış anlamaktadır. Dolayısıyla sorusu, işittiği önermeyi veya önermedeki bir terimi yanlış anlaması ile ilgili değil belki matematik konusundaki kafa karışıklığı ya da dikkatsizliği sebebiyle sorulmuştur. Bu sebeple bu eleştiri Dummet’in tekil terimlerin tespiti ile ilgili olarak ortaya koyduğu bu kriteri çürütemez.

2. Nominalizm’in Tekil Terim Açıklaması

Tekil terimlerin mahiyeti ve tespiti ile ilgili sorunları tartıştığımızı göre nominalizmi soyut tekil terimlerle ilgili olarak değerlendirmeye geçebiliriz. “Kırmızılık” veya “üçgenlik” gibi tekil terimleri nominalizmin açıklaması nasıl olabilir? Loux’u takip ederek şu şekilde bir çıkarım varsayalım:

- 1- “Kırmızılık” veya “üçgenlik” gibi terimler ya tekil terimdir veya değildir.
- 2- Onların tekil terim olduğunu varsayalım.
- 3- O halde, tanım gereği onların her birinin bir tek nesneye delalet etmesi gerekir.
- 4- O halde, soyut referans problemine yeterli bir cevap verecek her teorinin onların referanslarını tespit etmesi gerekir.
- 5- Nominalizm böyle bir teori olduğunu iddia etmektedir.
- 6- Fakat nominalizm bu terimlerin referansını tespit edemez.
- 7- O halde, ya nominalizm hatalıdır veya bu terimler tekil terim değildir.
- 8- Bu terimler tekil terimlerdir.
- 9- O halde nominalizm hatalıdır.

Bu çıkarımın geçerli olabilmesi için öncelikli olarak iki ön-

cülün ispatı gereklidir. İlki, altıncı önermede iddia edildiği gibi nominalizm “kırmızılık” ve “üçgenlik” gibi soyut tekil terimlerin referansını tespit edemez mi? İkincisi ise sekizinci önermede iddia edildiği gibi bu terimler gerçekten tekil terimler midir?

Nominalist de bu çıkarıma karşı çıkarken bu iki öncüle karşı çıkmak durumundadır. Yani ya bu terimlerin referansını tespit ederek altıncı öncülü yanlışlamalı veya sekizinci öncülü yanlışlayarak bu terimlerin gerçekte tekil terimler olmadığını ispat etmelidir.

İlk olarak altıncı öncülü ele alalım. Nominalizmin bu terimlerin gerçek tekil terimler olduğunu kabul ettiğini varsayalım. Bu durumda nominalist bu terimlerin referansı olan bazı nesnelere olduğunu kabul etmesi gerekecektir. Doğru önermelerde geçen tekil terimler nesnelere delalet eder. Fakat “kırmızılık” ve “karelik”in tekil terimler olduğunu kabul etmek, onların delalet ettiği nesnelere ilgili bir şey söylemek anlamına gelmez. Metafizik realist bu nesnelere delalet ettiği nesnelere tümeller ya da şekil ve renk nitelikleri olduğunu iddia edecektir. Ama nominalist bu cevabı kabul edemez. O, metafizik realistin dilsel ifadeden yola çıkarak ihtiyaç olmayan nesnelere varsaydığını söyleyecektir. Nominalist açıdan bu terimlerin referansını fiziksel dünyadan nesnelere olarak belirleyebiliriz veya fiziksel nesnelere birlikte sınıflar ile bu terimlerin referansı gösterilebilir.

Quine, “karelik”in tekil terim olarak kabul edilmesinin tümelleri kabul etmek olmadığını iddia etmiştir.²⁵ Quine’a göre “kırmızı” veya “kırmızılık” zaman mekansal olarak yaygın kırmızı nesnelere işaret eder.²⁶ Bu görüşe göre “Kırmızı, evrendeki kırmızı olan tüm şeylere yayılmış olarak bulunan en büyük kırmızı şeydir.”²⁷ Kırmızı parça bütün ilişkisi açısından tüm kırmızılıkların toplamıdır. Bu yaklaşım tutarlı bir şekilde savunulması zor bir yaklaşımdır. Quine de şekilde ilgili terimleri

²⁵ W. V. Quine, “Identity, Ostension, and Hypostasis”, *The Journal of Philosophy* 47, sy 22 (1950): 630, <https://doi.org/10.2307/2021795>.

²⁶ Quine, 624.

²⁷ Quine, 627.

incelerken bunu kabul eder. Sözelimi “üçgenlik”i ele alalım. Quine’ı takip ederek “üçgenlik”in medlulünü zaman mekansal olarak yaygın tüm üçgenlerin toplamı kabul edelim. Çünkü “karelik ile ilgili benzer bir toplam yaratmamız mümkün olmayabilir. Varsayalım ki tüm eşkenar dik üçgenlerin karelerin yarısıdır. Bu durumda bu üçgenlerin toplamı aynı zamanda tüm karelerin de toplamı olacaktır.²⁸ Bu durum “üçgenlik” ile “karelik”in özdeş olduğu gibi bir sonucun kabulüne yol açacaktır. Bu sebeple “kırmızılık” ve “üçgenlik” gibi terimleri zaman mekansal tekilerin toplamı olarak görmek soyut referans problemine cevap olarak yetersiz bir açıklamadır.

Bu cevap nominalizmin verebileceği tek cevap değildir. Sınıf nominalisti, bu terimlerin medlulünün sınıflar olduğunu iddia edebilir. Sözelimi “Kırmızı, turuncuya maviden daha fazla benzer.”²⁹ önermesini ele alalım. “Kırmızı”, “turuncu” ve “mavi” bu önermede tekil terim işlevi görüyor gibi görünmektedir. Nominalist bu önermede tekil sınıflarının birbiri ile ilişkisinin dile getirildiğini iddia edebilir. Böylece bu önermenin yorumu “kırmızı nesnel sınıfı, turuncu nesnel sınıfına mavi nesnel sınıftan daha fazla benzer.” şeklinde olacaktır.

Fakat bu yorum problemler barındırmaktadır. Elimizde kırmızı ve mavi kalem ve bir de portakal olsun. Bu durumda kırmızı nesnel sınıfı kırmızı kalem, mavi nesnel sınıfı mavi kalem, turuncu nesnel sınıfı da portakal içerecektir. Bu durumda kırmızı nesnel sınıfı kesinlikle mavi nesnel sınıfına turuncu nesnel sınıftan daha fazla benzeyecektir. Peki tüm kırmızı, turuncu ve mavi nesnel sınıflarının üyelerinin tam bir sayımı yapılmadan yukarıdaki önermenin doğruluğunu nasıl ispat edebiliriz? Ya da böyle bir sayım yapmak mümkün müdür? Sayımın yapılması mümkün olsa bile bu nesnelere tüm nitelikleri göz önüne alınca benzerlik iddiasının kolayca yapılabilmesi mümkün olabilecek midir?

---

²⁸ Quine, 628.

²⁹ Pap, “Nominalism, Empiricism and Universals-I”, 334; Armstrong, *Nominalism and Realism*, 58.

Sınıf nominalizminin açıklaması ile ilgili diğer bir sorun da nesnelere aynı anda sahip oldukları niteliklerin özdeş sayılmasına yol açabilmesidir. Varsayalım ki iki farklı niteliğe aynı anda sahip olan nesnelere var ve bu niteliklere onlar dışında sahip olan başka nesnelere yok. Sözelimi “burnunun üzerinde boynuzu olmak” (a niteliği) ve “yaşayan en büyük üçüncü kara memelisi olmak” (b niteliği) nitelikleri su aygırlarının sahip olduğu niteliklerdir. Bildiğimiz kadarıyla bu iki nitelik başka bir şeyde yoktur. Eğer a niteliğini ve b niteliğini bu niteliklere sahip olan nesnelere sınıfı olarak tanımlayacak olursak, bu iki niteliğin eşanlamlı olduğunu söylememiz gerekecektir. Bu da belirli bir boynuz biçimine sahip olmakla belirli bir cüseye sahip olmanın özdeş olduğunu iddia etmek anlamına gelecektir.

Kaynaklar

- Armstrong, David Malet. *Nominalism and Realism: Volume 1: Universals and Scientific Realism*. Cambridge University Press, 1978.
- Dummett, Michael. “Frege on Functions: A Reply”. *The Philosophical Review* 64, sy 1 (1955): 96-107. <https://doi.org/10.2307/2182235>.
- Dummett, Michael A. E. *Frege; Philosophy of Language*. Harper & Row, 1973.
- Hale, Bob. *Abstract Objects*. Oxford, UK ; New York, NY, USA: Blackwell Pub, 1988.
- Jackson, Frank. “Statements about Universals”. *Mind* 86, sy 343 (1977): 427-29.
- Loux, Michael J. *Substance and Attribute: A Study in Ontology*. 1978 edition. Dordrecht: Springer, 1978.
- Pap, Arthur. “Nominalism, Empiricism and Universals—I”. *The Philosophical Quarterly* (1950-) 9, sy 37 (1959): 330-40. <https://doi.org/10.2307/2216366>.
- Quine, W. V. “Identity, Ostension, and Hypostasis”. *The Journal of Philosophy* 47, sy 22 (1950): 621-33.
- Quine, W. V. *Word and Object*. Cambridge, Mass: M.I.T. Press, 1960.

Stirton, William R. "Singular Term, Subject and Predicate". *The Philosophical Quarterly* (1950-) 50, sy 199 (2000): 191-207.

Wetzel, Linda. "Dummett's Criteria for Singular Terms". *Mind* 99, sy 394 (1990): 239-54.